

סוף שבוע | מכתבים למערכת

אי-אפשר להפריד בין חינוך לחשיבה לבין נפש התלמיד

טובה מרכוס, שני אליאסי, יצחק קאופמן, ליאת בלוך וששונה יובל 30 בנובמבר 2023

יורם הרפז טוען שתפקידו של בית הספר לחנך לקראת חשיבה עצמאית וביקורתית בעוד ש"בית הספר עסוק בעיקר בטיפול במצבם הנפשי של התלמידים" ("הפכתם את הכיתה לאמבטיה של רגשות, מעניין אתכם רק מה שלומם של התלמידים. זה לא חינוך!" 24.11).

כלומר, הרפז מפריד בין חינוך לחשיבה לבין טיפוח בריאות הנפש של התלמידים. אך אלה הן שתי מטרות שעולות בקנה אחד. חשיבה כשלעצמה אינה ערובה לקבלת החלטות נבונות, שקולות ואחריות. בו זמנית יש לפתח הן חשיבה על מרכיביה השונים והן את העולם הרגשי, כך שלא יפריע ואף יתמוך בקבלת ההחלטות.

לעתים רגשות ומניעים שלא מן העניין מתערבים בהחלטות רציונליות ועלולים לחבל בהן בלי שהאדם מודע לכך. המושג קונספציה שרווח כל כך היום, ושאותו מזכיר הרפז כמרכזי למציאות שלנו, מבהיר את הסכנה הטמונה ברגשות סרק. ראינו עד כמה תפיסות שגויות משתלטות על החלטות גורליות — גם של אנשים שמצופה מהם להשתמש בכלי חשיבה מתקדמים — וגורמות לנזק בל ישוער.

יהירות, ביטחון עצמי מופרז, עיוורון, אשליית המוכר, הליכה בתלם, ובעיקר חוסר מודעות עצמית עלולים להביא להחלטות איומות — כל אלה הם בתחום הרגשי. תפיסה נכוחה של המציאות היא פרי צירוף של רגשות וחשיבה. חשיבה בלבד, שאינה נשענת על בסיס רגשי מוצק, עלולה לסלף את העובדות ולהטביע עליהן חותם של משאלות לב לא ריאליות.

בית הספר אמור לפתח בו זמנית הן חשיבה והן בריאות נפשית באמצעות עיסוקו הטבעי בתכנים הלימודיים במדעי הרוח — אזרחות, היסטוריה, תנ"ך ובעיקר ספרות. הספרות היא ראי החיים ואצור בה פוטנציאל עצום לפיתוחו של התלמיד. כמובן אין ללמד ספרות ושירה ברמה של שינון וידע, אלא ברמה של חתירה למהותי ולרלוונטי לחיי התלמידים במישורים הסובבים אותם. תובנה

מעצם מהותה מורכבת מהיבטים רגשיים. רגש וחשיבה הם צמד בלתי נפרד ורק שילוב של שניהם יצמיח בוגרים אחראיים וביקורתיים.

טובה מרכוס,

ירושלים

ואז התלמידים שאלו אותי: האם אלוהים הוא טוב?

אשמח להזמין את פרופ' הרפז להשתתף בשיעור אצלנו בבית הספר. בשיעור תנ"ך בכיתה ד', למשל, אנו קוראים את הפסוקים ומנסים להבין יחד את כוונת הדברים. השאלות של הילדים מעוררות מחשבה ופעמים רבות אני מוצאת עצמי הולכת עם שאלה והופכת בה בראשי זמן רב אחרי השיעור.

הנה מדגם שאלות ומחשבות של ילדים. ות מהשיעור האחרון, שבו עסקנו בסיפור בני ישראל במצרים: "האם אלוהים הוא טוב?" "למה אלוהים לא פשוט מפסיק את העבדות? מה, הוא פשוט נזכר בהם אחרי 400 שנה? טוב שהוא נזכר?" "אלוהים הוא בן או בת? לדעתי הוא בת", "אולי אלוהים רוצה ללמד את בני ישראל משהו, כמו שאם ההורים שלי ירשו לי הכל מיד אז אני אהיה מפונק ועצלן. אולי הוא רוצה שהם ילמדו שלא הכל בא בקלות".

דוגמה נוספת, הפעם משיעור "נושא אישי" בכיתה ג' בנושא "חיות" (הילדים בוחרים בעל חיים וחוקרים עליו בגן החיות התנ"כי). בשיעור הפתיחה הילדים התבקשו להביע את דעתם בשאלה "בעד או נגד גני חיות". מחנכת הכיתה שיתפה אותי בתשובתו של בני הלומד בכיתה — הוא התלבט, טען שישנם טיעונים לכאן ולכאן, למד לנסח את מה שהוא חושב, גם אם הדברים סותרים. קיבל כלים להביע את מחשבותיו ובביישנות קרא את הדברים בפני הכיתה.

ייתכן שיש צדק בדבריו של פרופ' הרפז, אך אני שמחה לשתף אותו בחוויה אחרת. הוא מוזמן בשמחה ליהנות מדיונים תמימים ומרתקים.

שני אליאסי,

ירושלים

השתתפתי בבכי קולקטיבי

בשיחתנו עם צח יוקד ("יש סיבה לבכות", 24.11) מזכיר פרופ' אד וינגרהוטס שבעבר היו מתכנסים חברי שבט למפגשי בכי משותפים שמטרתם לעורר אחווה, קירבה וסולידריות חברתית ביניהם.

לצערי, נכחתי באירוע דומה, אם כי הבכי לא היה מתוכנן אלא ספונטני. זה קרה בערב יום כיפור תשל"ה, בדיוק שנה לאחר פרוץ מלחמת יום הכיפורים הארוכה. בתפילת כל נדרי מופיע המשפט "מיום כיפורים שעבר עד יום כיפורים זה, ומיום כיפורים זה עד יום כיפורים הבא עלינו לטובה".

כשהגיע שליח הציבור למשפט הזה, בגד בו קולו והוא החל להתייפח בזעקות שבר. לא חלפו אלא שניות מעטות ומאות באי בית הכנסת, כולם ללא יוצא מן הכלל, פרצו בבכי מצמרר ובלתי נשלט. רק כעבור דקות ארוכות פסקו קולות הנהי והתפילה נמשכה. זה היה פורקן עוצמתי של המועקה הרגשית הקשה שרבעה על לב כולם בעקבות אותה מלחמה טראומטית. האם יתקיים אירוע דומה במלאת שנה לפוגרום שבעה באוקטובר?

יצחק קאופמן,

תל אביב

פירות סוג ב' טעימים יותר

הדברים היפים של רונית ורד ("בית המרפא לירקות מכוערים", 24.11) מזכירים את אותם מקרים שבהם אנחנו מגלים שדבר שנהגנו להשליך או לראות בו סרח עודף מתברר כאוצר אמיתי.

לא אחת יצא לי לפגוש מראה של שקית תפוחה מעלים יבשים מושלכת לפח. בעלי הגינה טרם גילו שעלים אלה יש בהם להועיל (הם חומר נהדר לחיפוי הגינה, ליצירת איזון בקומפוסטר). כך גם חלקי הצמח השונים וכמובן ירקות ופירות שנראים פחות טוב.

כחקלאית אורגנית אני יכולה להעיד שבביתי יש העדפה ברורה דווקא לפירות סוג ב'. הם באמת טעימים בצורה יוצאת דופן. מה שאומר גם שבמירוץ אחר הפרי החלק, הגדול, הסימטרי — לא אחת הזנחנו את נושא הטעם.

המיזם הכל כך חשוב של איילה נוי-מאיר, ככל שיחלחל מטה, יוכל להביא לכך שמזון רב ומשובח יצליח להגיע אל הצרכנים, להביא לכך שמאותה חלקת אדמה

תצא הרבה יותר תוצרת לשווקים. בנוסף, הוא יכול גם להוביל לשינוי הכרחי בסטנדרט — סטנדרט שכיום מציב דרישה בלתי מתפשרת לצורת הפרי ולגודלו, ובאורח פלא כלל לא מתעניין בטעמו.

ליאת בלוך,

בת שלמה

הליבוביץ הלא נכון

בכתבה מ-1973 שהופיעה במדור "מן המפורסמות" בשבוע שעבר נפלה טעות ("פרופ' ליבוביץ: 'רק הסדר כפוי'"). במקום ישעיהו ליבוביץ מופיע שמו של יהושע, שהיה בן דודו, רופא ידוע ומומחה לתולדות הרפואה. האמירה המצוטטת היתה עמדה מפורסמת של ישעיהו ליבוביץ, ותוקפה כאז כן היום ועוד ביתר שאת!

ששזונה יוגל,

ירושלים